

Etnické a rasové předsudky mládeže na Zlínsku

Jolana Pagáčová

Bakalářská práce
2006

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Univerzitní institut

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Univerzitní institut

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2005/2006

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jolana PAGÁČOVÁ**

Studijní program: **B 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Etnické a rasové předsudky mládeže na Zlínsku**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracování teoretických východisek pro praktickou část práce
2. Provedení kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření
3. Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu
4. Přijetí odpovídajících závěrů

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Průcha, J. Multikulturní výchova. Praha:ISV, 2001

Šišková, T. Menšiny a migranti v ČR. Praha: Portál, 2001

Navrátil, P. Romové v české společnosti. Praha: Portál, 2003

Šišková, T. Výchova k toleranci a rasismu. Praha: Portál, 1998

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jakub Hladík

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

3. března 2006

Termín odevzdání bakalářské práce:

13. června 2006

Ve Zlíně dne 3. března 2006

prof. Ing. Roman Prošek, CSc.
prorektor

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

V této bakalářské práci v teoretické části s využitím literatury uvádím vysvětlení základních pojmů v oblasti multikulturní výchovy, pojmu předsudků, jejich vzniku, vývoje a možné eliminace. Praktická část je výkladem uskutečněného pedagogického výzkumu zaměřeného na etnické a rasové předsudky mládeže na Zlínsku. Zjištěné hodnoty jsou prezentovány v tabulkách a grafech, následně uvádím jejich interpretaci a závěr.

Klíčová slova: multikulturní výchova, etnikum, mládež, etnické a rasové předsudky

ABSTRACT

In theoretical part of this bachelor work I mention explanation of the basic words, for example multicultural education, prejudices, it's rise development and possible reduction. In practical part of this thesis are expressed the results of the pedagogic research focused on ethnical and racial prejudices of young people living in the Zlín region. Discoverets results are presented in the charts and graphs, then I mention its interpretation and conclusion.

Keywords: multicultural education, ethnicity, young people, ethnical and racial prejudices

Poděkování:

Touto cestou si dovoluji upřímně poděkovat vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Jakubovi Hladíkovi za odborné rady a vedení, které mi poskytl při přípravě této práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1. MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA.....	8
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	10
1.1.1 Etnikum, etnicita, etnické vědomí, národ, národnostní menšina	10
1.1.2 Xenofobie, xenoagrese	12
1.1.3 Rasa, rasismus	13
1.2 ETNIKA EVROPY A SVĚTA.....	14
1.3 ETNICKÁ STRUKTURA ČESKÉ SPOLEČNOSTI.....	15
2. PŘEDSUDEKY.....	16
2.1 ZÁKLADNÍ POJMY	16
2.2 TEORIE PŘEDSUDEKŮ.....	18
2.2.1 Autoritářská osobnost.....	19
2.2.2 Teorie obětního beránka.....	21
2.3 VZNIK A VÝVOJ RASOVÝCH A ETNICKÝCH PŘEDSUDEKŮ U DĚTÍ	21
2.4 ZMĚNA PŘEDSUDEKŮ	22
2.4.1 Rovnoprávné postavení zúčastněných	23
2.4.2 Kontakt s nestereotypními jedinci.....	23
2.4.3 Společenská podpora kontaktu mezi skupinami	23
2.4.4 Příležitost ke spolupráci	24
2.4.5 Příležitost k osobnímu kontaktu.....	24
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	26
3. PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	27
3.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	27
3.2 STANOVENÍ PROMĚNNÝCH A HYPOTÉZY	28
3.3 VÝZKUMNÁ METODA.....	29
3.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	30
4. VÝSLEDKY A INTERPRETACE VÝZKUMU	31
4.1 VÝSLEDKY VÝZKUMU	31
4.2 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	42
ZÁVĚR.....	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
SEZNAM GRAFŮ	49
SEZNAM TABULEK.....	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	51

ÚVOD

„Jedním z úkolů demokratické společnosti je pečovat o bezproblémové společné soužití příslušníků různých etnik, komunit a kultur a vytvářet rovnoprávné podmínky pro rozvoj všech národnostních menšin. Jde o vytvoření optimálních podmínek pro rozvoj identity osobnosti každého příslušníka národnostní minority, jako předpokladu jeho integrace do společnosti“ (Němec, 2002).

V kontextu integrující se Evropy se Česká republika stala součástí Evropské unie a její začlenění je neodmyslitelně spjato s postupnou proměnou multikulturní reality české společnosti. V současné době se Česká republika stejně jako většina moderních států vyrovnává se skutečností, že obyvatelstvo, které žije na jejím území, není z etnického, jazykového, kulturního, náboženského a rasového hlediska jednotné. Donedávna národnostně poměrně homogenní společnost se s rostoucím počtem imigrantů přicházejících do naší země vyrovnává se značnými obtížemi.

Převážně „bílá“ uzavřená česká společnost, není ani výchovou, ani vzděláním připravena na přijímání jakékoliv odlišnosti od „české normy“ jinak než s obavami či se strachem z neznámého, tj. xenofobním postojem. Tento strach pramení z velké části z nedostatku objektivních informací a negativních zpráv o tom, co není naše a co nás zdánlivě i skutečně ohrožuje, což je ve svém důsledku zdrojem stereotypů, rostoucí xenofobie a rasismu.

Snad nejvíce diskutovaným problémem týkajícím se etnických menšin je tzv. romská problematika, kterou se však nebudu zabývat hlouběji, neboť se jedná o specifickou oblast, která je již velmi rozvinutá a pojednává o ní početná literatura.

Každá národnostní a etnická skupina má vlastní historii, vlastní hodnotové vzory chování a jednání, své tradice, vlastní zkušenosti s jednáním a chováním odlišných národnostních a etnických skupin. K nedorozumění a následné netoleranci mezi členy majority a minoritních společností nevede jen nízká informovanost „o těch druhých“, ale i nereálná přání a očekávání z obou stran. Řešením, jak vykročit z bludného kruhu nedorozumění a rasové nesnášenlivosti, je poznat základní hodnotové a sociokulturní odlišnosti minorit od majoritní společnosti (Šišková, 1998). Jediným lékem trvale posilujícím imunitu vůči všem etnickým a rasovým předsudkům je kvalitní občanská výchova, která předpokládá kvalitní učitele a kvalitní rodiče.

Zejména výchova v rodině, vzdělávání a vliv médií ovlivňuje vznik etnických a rasových předsudků. Abychom jejich vzniku zabránili, musíme tedy vychovávat své děti tak, aby kulturní pestrost naší společnosti přijaly.

Pracuji u cizinecké a pohraniční policie a na lidskou rozmanitost lze během policejní služby narazit takřka na každém kroku, při své práci se setkávám s lidmi, kteří byli vychováni v různých prostředích a podmínkách, a to nejen v České republice, ale i za jejími hranicemi, s lidmi, kteří vyznávají různá náboženství či ideologické doktríny, či s lidmi, kteří žijí své životy podle zcela jiných pravidel, než bylo ve střední Evropě donedávna běžné. Při setkání s těmito lidmi, zejména s jejich dětmi jsem se často zamyslela nad jejich dalším osudem v naší společnosti, která je nasyčena předsudky, xenofobií a rasismem.

Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zpracovat bakalářskou práci na uvedené téma, jejíž cílem je zjistit výskyt etnických a rasových předsudků mládeže na Zlínsku a porovnat, zda se vyskytují ve větší míře u mládeže středoškolské nebo u mládeže učňovské.

Bakalářská práce je uspořádána do teoretické a praktické části. Zdrojem informací byla odborná literatura, bakalářské práce, které řešily podobnou problematiku a internet. V teoretické části první kapitola vedle multikulturní výchovy vymezuje základní pojmy a dále je uvedena etnická struktura české společnosti a etnické složení Zlínského kraje. Druhá kapitola vymezuje pojem předsudků, vysvětluje jejich vznik, popisuje vliv výchovy, vzdělávání a médií na vznik předsudků a popisuje osobnost dětí, která má největší předpoklad pro vznik předsudků. Třetí kapitola charakterizuje metodologický postup při stanovení výzkumného problému, proměnné, hypotézu, charakteristiku výzkumné metody. Čtvrtá kapitola obsahuje interpretaci výsledků zjištěných výzkumem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Pokud budeme vycházet z multikulturní pestrosti lidstva, lze předpokládat, že jak ve formálním školském systému, tak v mimoškolních edukačních prostředích může vzdělávání a výchova sehrát významnou roli při soužití lidstva v podmínkách kulturní variability.

V českém prostředí je multikulturní výchova zcela nerozpracovanou oblastí vědy a výzkumu i když praktické potřeby s ní spjaté vyvstávají se stále větší naléhavostí. Na jedné straně se Česká republika otevírá světu a buduje s ním různá propojení v oblastech ekonomiky, politiky, obrany, sportu, školství aj. Na druhé straně umožňuje pohyb příslušníkům jiných kultur, jako turistům, pracujícím, obchodníkům, studentům či uprchlíkům. Přírozenou součástí takového masivního společenského pohybu je i projev odlišných kulturních specifik jak pozitivním i negativním smyslu. Reakcí společnosti na tyto kulturní specifika mohou být předsudky spojené s neznalostí cizích kultur, xenofobie či rasismus.

Multikulturní výchova by se měla uplatňovat především v pedagogice či podobných sociálních vědách, nejvíce je však prezentována na stránkách novin, časopisů, v televizních a rozhlasových pořadech s titulkou o nutnosti provádět multikulturní výchovu zejména ve školách. K těmto výzvám existuje několik důvodů:

- mnozí argumentují tím, že vstupem České republiky do Evropské unie by naši občané měli být připraveni na častější kontakt s příslušníky jiných zemí, národů a etnik. Jsou rozvíjeny různé aktivity se zaměřením na informovanost příslušníků jedné země o zemích druhých. V pedagogice se prosazuje „evropská dimenze ve vzdělávání“ (Průcha, 2001).
- jiní poukazují na chronické napětí propukající občas v otevřené nepřátelství, projevující se v soužití Čechů s romskou minoritou (Říčan, 1998), nevhodné postoje vůči uprchlíkům, žadatelů o azyl a také na rasismus.
- média rovněž představují důležitý zdroj informací o cizincích, o legální a nelegální migraci. Média nejsou nositeli rasistických informací a xenofobiích stereotypů, pouze nenápadně posilují vidění světa masové společnosti, utvrzují konzumenta v přesvědčení, předkládají mu informace, které chce slyšet. Cizinec je vždy někdo, kdo se liší v různých směrech. Může jinak vypadat, jinak se oblékat, může jinak jednat atd. Pokud nemá majoritní společnost objektivní informace o tom, jaký je

jejich pohled na svět, je poněkud obtížné, aby neexistovala nejistota a strach, na jejichž základě připisujeme cizincům ty nejhorší vlastnosti, chování a názory. V mnoha případech se v souvislosti s cizinci píše o krádežích, prostituci, vraždách, ilegálních přechodech hranic apod. „Články a relace, které o Romech publikují noviny, rozhlas a televize, postrádají potřebnou míru vyrovnanosti a objektivitu. V mediálním zpravodajství převládají o nich zprávy z černé kroniky, ve kterých se pravidelně zdůrazňuje nebo naznačuje romský původ pachatelů trestných činů a narušovatelů dobrých sousedských vztahů a nepoukazuje se na příčiny těchto aspektů. Málo zájmu je naproti tomu věnováno sociálním problémům romské menšiny a naprosté minimum pozornosti rasového násilí páchaného na Romech. Média tak neprezentují romskou otázku jako obzvlášť aktuální a výsledný obraz Romů je v jejich podání spíše negativní“ (Nečas, 2002, s.17). Protirasistické mediální kampaně mající za cíl odstranit rasové předsudky v české společnosti nemohou mít nikdy uspokojujivý dopad na společnost, dokud bude realita prezentována prostřednictvím médií takovým způsobem, jak je tomu dnes. Média jsou podstatným zdrojem informací každého jedince, prezentovaná skutečnost je obecně považována za důvěryhodnou. Posilování černobílých představ ze strany novinářů pouze oddaluje úspěšné řešení současného stavu, který spíše než v multikulturním soužití směřuje k dalšímu vyostřování napětí.

Proces multikulturní výchovy na školách lze chápat jako přípravu na sociální, politickou a ekonomickou realitu, kterou budou naši žáci prožívat v kulturně odlišných stycích, která po vstupu České republiky do Evropské unie stoupla. U žáků by se měly pěstovat takové znalosti, dovednosti a postoje, které umožní dobrou orientaci v sociální, politické a ekonomické realitě dané multikulturní společnosti a vytvoří předpoklady pro navazování a upevňování pozitivních styků s příslušníky odlišných ras, národů, etnik, kultur nebo náboženství a jejich využívání k vzájemnému obohacení.

Podle Průchy (2001) se multikulturní výchova kromě pedagogiky rozvíjí také jako oblast vědecké teorie a výzkumu, bez nichž je praktická činnost v dané oblasti nemyslitelná. V komplexním pohledu pohlíží na multikulturní výchovu jako na:

1. *Oblast vědecké teorie, a to transdisciplinárního charakteru, kde upřednostňuje pedagogiku jako druh výchovy, nebo-li edukační proces, avšak pedagogickou teorii vnímá jako jednu z věd podílejících se na rozvoji*

teorie multikulturní výchovy.

2. *Oblast výzkumu*, kdy se ojedinele i v České republice provádějí empirické výzkumy.
3. *Systém informační a organizační infrastruktury*, kde zařazuje vědecké organizace, informační databáze, odborné časopisy aj., a to i z mezinárodního hlediska.
4. *Praktickou edukační činnost* jak ve školní výuce, tak i v osvětově zaměřených projektech, na výstavách, festivalech, v publikacích různých vládních a nevládních organizací jak na národní, tak i mezinárodní úrovni.

Problematika multikulturní výchovy je u nás poměrně nová, její terminologie není dosud stabilizovaná, není systematicky vytvářena. Pro objasnění základních pojmů, s nimiž se v oblasti multikulturní výchovy operuje a které jsou rovněž používány v bakalářské práci, uvádím v následující podkapitole.

1.1 Základní pojmy

V této kapitole uvádím pro zpřehlednění orientace v teorii a výzkumu multikulturní výchovy alespoň základní soubor pojmů, aby byl zřejmý jejich význam.

Stává se, že se při běžné komunikaci i při vstřebání informací ze sdělovacích prostředků setkáváme s pojmy a jejich různými modifikacemi, což může zapříčinit chybnou percepci sdělovaného obsahu informací.

1.1.1 Etnikum, etnicita, etnické vědomí, národ, národnostní menšina

Výraz „etnikum“ pochází z antické řečtiny, kde slovo *ethos* znamenalo „kmen, národ“.

Etnikum, synonymum: **etnická skupina**, je společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Souhrnně lze říci, že se vyznačuje svou vlastní etnicitou (Průcha, 2004).

Etnicita, je „vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou

identitu “(Průcha, 2001, s. 18).

Etnické vědomí je vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo rodového původu. Jako forma společenského vědomí je souhrnem názorů na původ, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky (Průcha, 2004).

Problém spočívá hlavně v nesnížené možnosti odlišit pojmy „etnikum“ a „národ“. V české a evropské tradici převládá pojetí, podle něhož se moderní národy vyvinuly z příslušných etnik a tyto národy mají své vlastní státy. Pokud ve státě žijí ještě příslušníci jiných etnik než konstituující národ, jsou považováni za etnickou či národnostní menšinu (Průcha, 2004).

Národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.

K této definici se uvádějí ještě tři typy kritérií, jimiž jsou národy identifikovány:

Kritéria kultury: Spisovný jazyk (u národů Evropy a některých národů Asie), nebo společné náboženství (např. u národů Blízkého východu) nebo společná dějinná zkušenost (např. Švýcaři – národ tvořený několika odlišnými etniky).

Kritéria politické existence: národy mají buď vlastní stát, nebo autonomní postavení v mnohonárodním či federativním státě.

Psychologická kritéria: jednotlivci sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k určitému národu (Průcha, 2004).

Národnost jako příslušnost k určitému národu je chápána ve dvojitým smyslu pojmu „národ“.

1. ve smyslu etnickém, je národ soubor osob zpravidla se společným jazykem, společnou historií a zvyky, společný územím a národním hospodářstvím.
2. ve smyslu politickém, je národ soubor občanů určitého státu se státní příslušností tohoto státu (Průcha, 2001).

Národnostní menšina, je pojem užívaný k tomu, aby bylo možno zařadit pod jeden

„střešní termín“ všechny typy a kategorie etnických společenství s výjimkou státních národů na vlastním teritoriu, tedy jak „malá etnika“ nedisponujícím vlastním státem, tak části velkých státních národů sídlících na území jiného státu, resp. specifické případy na pomezí etnografické či sociální skupiny aj. (Průcha, 2004).

1.1.2 Xenofobie, xenoagrese

Lidé rádi prožívají život ve světě, který znají. Ke všemu novému bývají z počátku nedůvěřiví, potřebují si novinku „ohmatat“ a pokud se jim zamlouvá, zařadí ji do svého života. Stejně tak je to s novými lidmi se kterými se dostávají do styku a ne vždy dojde ke zdomácnění. Převládne pocit, že je zde někdo cizí, který nepatří do jejich světa a může ho narušit či ohrozit.

Důvodů k takovému pocitu může být několik a ne vždy se dají racionálně vysvětlit. Nejdůležitějším zdrojem nedůvěry jsou předsudky, které představují nezdůvodněné postoje a stanoviska, které si lidé osvojují docela nenápadně vlivem prostředí nebo je převezmou od nějaké autority. O předsudcích, jejich vzniku a eliminaci se budu podrobněji zabývat v další kapitole.

Jakmile je lidem něco cizí, otevírá se možnost pro vznik postoje, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem, odchylkám a který se označuje jako **xenofobie** (Šišková, 1998).

Traduje se, že xenofobie je něco jako zlovyk či neslušné chování, které by se měli lidé odnaučit. Xenofobie je ve společnosti od prvopočátku lidstva a měla svou smysluplnou ochrannou funkci. Nedůvěra k novému, neznámému, cizímu, odjinud přicházejícímu mohla znamenat, že cizí mohlo být ohrožující. Xenofobie je dispozicí, nikoliv chorobou, přichází s ní dělení na „oni“ a „my“, „tady“ a „tam“. Tyto úvahy jsou zatím pochopitelné, problém však nastává pokud následují další 3 kroky. Pak se skutečně stává chorobným strachem, patologickou obavou, nenávistí – **xenoagresí**.

1. Problém začíná vymezení se „od“ nebo dokonce „proti“. Ne už jenom „oni“ a „my“, ale „oni“ kontra „my“. A nakonec my „jsme dobří“ a oni „nejsou dobří“. Takové vymezení může zároveň posilovat sebevědomí, protože jsou ti „zlí oni“ a jsme tu především „dobří my“. Nemusíme už nic dělat, pocit, že jsme dobří přišel s vymezením. Psychologie nás učí, že touha jednotlivce ztotožnění se skupinou

často vede k pocitu méněcennosti a že tato potřeba může být uspokojena jen tehdy, jestliže ho členství ve skupině nějak nadřazuje nad nečleny.

2. Dalším nebezpečím je generalizace. Začínáme používat výrazů „každý“, „všichni“, „Romové“, „všechny ženy“, „všichni muži“. Nejhorší aplikací všech těchto zobecnění je kolektivní vina a kolektivní trest.
3. Třetí krok je ideologizace. Ideologií dostává negativní pud nejen oprávnění, ale i váhu, stává se významným. Jakmile se překročí tato mez – skryté pudy ospravedlňuje, nebo dokonce pozvedne a povýší, začíná cesta do pekel.

Xenofobie bývá často spojována pouze s etnickou či rasovou nesnášenlivostí, ale vyskytuje se bohužel i ve spojitosti s lidmi mentálně postiženými či starými. Tito lidé by měli být odklizeni někam z dohledu. Tyto úvahy jsou opravdu závažné a alarmující. Na každodenním životě vidíme, kam až nepochopení, odpor, netolerance v naší společnosti prorostly (Žantovský, 1998).

1.1.3 Rasa, rasismus

Rasa, antropologický termín, vztahující se k druhové diferenciaci lidských plemen. Jde o souhrn společných dědičných rysů (morfologických, anatomických atd.) jimiž se vyznačuje jistá skupina lidí (tři hlavní rasy- europoidní, mongoloidní, negroidní) (Šišková,1998).

Do konce 90. let nemělo obyvatelstvo České republiky větší příležitost setkat se s příslušníky jiných ras než své vlastní a rasismus byl prohlašován za negativní příznak kapitalismu na Západě. Na druhé straně se u nás v současné době v médiích hojně používá výraz rasismus ve spojitosti s Romy nebo s činností extrémistických hnutí skinheads. Bohužel se tento výraz používá nepřesně jako označení pro jakékoliv negativní postoje vůči určité etnické skupině, ačkoliv se často rasy v pravém slova smyslu netýkají (Průcha, 2001).

Rasismus, je jednání, které překračuje vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém) (Průcha, 2001).

Od 19. století až do současnosti se rasistické teorie více či méně zřetelně prosazují ve filozofických a politických programech a hnutích jak to bylo až do zrušných důsledků dovedeno v ideologii a činnosti německého fašismu zaměřeného proti židovské rase aj.

Produktem rasismu je **rasová diskriminace**, kde se rasistické postoje uplatňují ve sféře vzdělávání, v uplatnění na trhu práce nebo v jiných sférách života. V 60. – 70. letech rasová diskriminace černochů vyvolala snahy o její odstranění formou tzv. pozitivní diskriminace. Příslušníci z rasových a etnických minorit měli stejný přístup ke vzdělávání či zaměstnání, případně byli zvýhodňováni, v současné době je již na ústupu, neboť docházelo k negativním rasovým postojům u majority a vlastně i k její diskriminaci. V České republice je pozitivní diskriminace spojována s možností řešení problému romské minority ve vzdělávání a na trhu práce (Šišková, 1998).

Konstatování, že se lidé liší podle ras a národů není rasismus. Rasismus je přesvědčení, že některé rasy jsou vyšší, lepší, jiné méněcenné a druhým podřízené a mají být převychovány. Konstatování rozdílů odlišnosti, ocenění jinakosti druhého, je to k čemu bychom se měli hlásit.

V naší společnosti existují organizované skupiny výtržníků ohrožujících všechny občany s nepatřičnou barvou pleti, vlasů či tvarem nosů a jiných symptomů. Rázné a účinné právní postihy musí být jedinou odpovědí na veškeré druhy násilí (Žantovský, 1998).

1.2 Etnika Evropy a světa

Planeta Země je obdivuhodně pestrá jak v oblasti přírodních jevů, tak v případě rozmanitosti lidstva, které není jako živočišný druh jednotnou skupinou, ale je tvořen z mnoha etnik, která jsou tvořena na základě společného rasového původu, společného jazyka sdílené kultury. Variabilita lidské populace na Zemi se dá vyjádřit termínem „multietnická realita“ a „multikulturní realita“ (výraz je odvozen z latiny, kde *multus* znamená *mnoho*).

Některé prameny uvádějí až 5000 etnických společenství (pokud je kritériem členění etnik jazykové hledisko). Čeští etnografové (Hubinger, Honzák, Polišenský, 1985) popsali celkem 739 etnik celého světa.

V samotné Evropě žije dnes 72 původních etnik (podle Šatlavy) bez započítání evropské části bývalého SSSR a několika desítek etnik populace přistěhovalců mimoevropských zemí. Pokud by byla započítána etnika žijící na území evropské části Ruské federace, lze předpokládat dvojnásobný počet etnik“ (Průcha, 2001, s.145).

1.3 Etnická struktura české společnosti

Etnická struktura české společnosti nebyla nikdy homogenní. Již ve 2. polovině 5. století a v 1. polovině 6. století, kdy osídlovali Čechy a Moravu Slované docházelo k prvním interetnickým procesům našich slovanských předků ve vztahu k jinému obyvatelstvu. Na formování kultury slovanského obyvatelstva se podílelo germánské a předgermánské podloží. Ve 13. století začínal být vliv Němců a cizinců natolik silný, že se začalo rozvíjet české národní uvědomění a vzrůstal odpor proti Němcům. Ve 14. století se komplikovala národnostní situace a vznikaly etnické postoje v populaci Čechů a jiných etnik (Němci, Židé, Romové). Nejvyhrocenější etnická struktura se vyvinula po vzniku Československé republiky, která měla silně heterogenní etnickou skladbu. Kromě Čechů a Slováků v ní žili početné skupiny Němců, Maďarů a menší populace Romů, Rusínů a Ukrajinců. K podstatné změně došlo po druhé světové válce, kdy bylo 2,6 milionu Němců na základě Postupimské smlouvy vysídleno (Průcha, 2001).

V současné době žije v České republice dle Českého statistického úřadu 278 312 cizinců, z toho jsou podle státního občanství nejpočetnější skupinou cizinců Ukrajinci (87 789), Slováci (49 446) a Vietnamci (36 832). Nejpočetnější etnickou minoritou jsou Romové, jejich počet lze však jen těžce zjistit, neboť ne každý Rom se hlásí ke své národnosti (Český statistický úřad).

Ve Zlínském kraji žije podle státního občanství 5 926 cizinců (Český statistický úřad).

2. PŘEDSUDKY

V oblasti multikulturní výchovy představují předsudky a stereotypy jeden z nejzávažnějších problémů. Představují formu agrese zaměřenou proti členům určité etnické či skupiny jiné kultury. Nositel předsudku hodnotí stejně všechny příslušníky určitého etnika či národa, aniž by posuzoval konkrétní jedince podle jejich reálných charakteristik. (např. Romové jsou považováni za líné, nevzdělatelné a páchající trestné činy, což určitě neplatí všeobecně).

Předpojatost a předsudky vyplývají z hodnotových vzorců chování, tradic, zkušeností, informací případně dezinformací a ze sociální percepce. Zpravidla vedou člověka k takovým závěrům a interpretacím, které jsou přijímány jako pravdivé bez jakýchkoliv důkazů. Zpravidla naši domněnku o lidech ovlivňují hodnoty, informace a zkušenosti s podobnými jedinci a my vyvozujeme závěry na základě věcí, které čekáme a ve které věříme. Díky tomuto faktoru mnohdy druhému ubližuje aniž bychom to vnímali. Předsudky a předpoklady často společně sdílí široký okruh lidí, který si neuvědomuje, že jsou to pouze generalizované informace a představy (Šišková, 2001).

2.1 Základní pojmy

Postoj, tento termín poprvé použili v odborném textu W. J. Thomas a F. Znaniecki, kdy roku 1918 publikovali sociologickou studii o polských sedlácích v Americe. Mnozí autoři pak po nich definovali sociální psychologii jako „vědecké studium postojů“ (Novák, 2002). Postoj je hodnotící stav jednotlivce vůči okolnímu světu, jiným osobám i vůči sobě samému, který zahrnuje tendenci chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem. Je získáván učením v rodině a v jiných sociálních prostředích. Je determinován kulturně, tj. má specifický obsah v jednotlivých kulturních skupinách (Průcha, 2001).

Předsudky a stereotypy, jsou termíny, které bývají nejčastěji spojeny s pojmem postoj. Tyto pojmy mají společnou psychologickou podstatu: Jsou to představy, názory a postoje, které určité skupiny lidí chovají k jiným skupinám nebo k sobě samým (autostereotypy). Tyto názory a postoje jsou relativně neměnné, přenášené z generace na generaci a obtížně odstranitelné. Předsudky a stereotypy mají silný emocionální náboj, zatímco racionální obsah v nich může být potlačen. V předsudku či stereotypu může být vynahrazována nedostatečná objektivní znalost předmětu či skupiny lidí zevšeobecňujícím názorem či představou přejímanou od jiných lidí (Průcha, 2001).

Předsudky obsahují především nepříznivý nebo negativní charakter, stereotypy mohou být postoje neutrální nebo dokonce pozitivní. Mnoho jich existuje při posuzování národů a etnik jinými národy a etniky. České stereotypy přisuzují například tyto vlastnosti, Francouzi - šarmantní, Italové - hluční, Němci - pilní, agresivní, Rusové - pohostinní, nekulturní atd. Pokud budeme říkat *Italové jedí makarony, Češi jedí knedlo-vepřo-zelo, Francouzi mají dobré víno*, nikomu tím neublížíme. Problém začíná, pokud budeme někoho negativně hodnotit na základě jednoho rysu, třeba barvy kůže, náboženství, oblečení atd. A ubližujeme tehdy, když někoho odsoudíme právě za příslušnost k určité skupině a dokonce ho pokládáme za méněcenného (Šišková, 2001). Extrémní nepřátelskost vůči členům etnických a rasových menšin může vést až ke zrušným nelidskostem jak ukázala druhá světová válka. Allport popsal v roce 1954 pět stadií vývoje etnických předsudků, které se mohou objevit ve společnostech, které tolerují, nebo podporují rasismus:

1. *Očerňování* – pomluvy, nepřátelské řeči, rasistická propaganda apod.
2. *Izolace* – oddělování etnické skupiny od dominantní skupiny ve společnosti.
3. *Diskriminace* – upírání občanských práv, zaměstnání a bydlení společenským menšinám.
4. *Tělesné napadení* – násilí vůči osobám a majetku, kterého se dopouští rasistické organizace.
5. *Vyhlazování* – bezohledné násilí vůči celé skupině lidí (Hayesová, 1998).

Předsudky a stereotypy se běžně šíří všemi formami masové komunikace, jsou obsaženy ve školních učebnicích, v politice, slouží k manipulaci veřejného mínění. Vzpomeňme výroky předsedy Republikánské strany M. Sládka v parlamentním projevu: „Cikáni by měli být trestně odpovědní už od narození, protože prakticky už to je jejich největší zločin“. V parlamentních volbách v roce 1996 získala jeho strana relativně značný počet voličských hlasů a v důsledku toho měla ve volebním období i dost silné zastoupení v poslanecké sněmovně (Nečas, 2002, s. 117).

Účelem multikulturní výchovy je formování pozitivních postojů k příslušníkům jiných kulturních, etnických či jazykových společenství a oslabovat či eliminovat negativní postoje, pokud jsou již vytvořeny. Jsou známy případy, kdy negativní postoje jedné populace,

resp. etnické či rasové skupiny jsou vůči jiné etnické skupině či populaci natolik silné, že vedou až k ozbrojeným konfliktům či válkám.

2.2 Teorie předsudků

Na teorii problematiky předsudků navazují teorie o vrozené povaze agrese. Tyto teorie obvykle chápou předpojaté chování jako manifestaci nějakého biologického „pudu“ – bránit teritorium, chránit příbuzenské geny, soutěžit. Moderní pojetí biologické teorie chápe předsudky vůči vnějším skupinám jako důsledek biologického „pudu“ ochraňovat jedince, kteří s námi sdílejí tytéž geny. Tato teorie implikuje, že ten, kdo se nechová automaticky, vzbuzuje nedůvěru.

Sherifova realistická teorie konfliktů tvrdí, že předsudky vznikají tehdy, kdy dvě skupiny soutěží o dosažení téhož cíle. Pokud má jedna skupina privilegia, která druhá skupina nemá, nastává soutěžení. Ti kteří privilegia mají, se je snaží obhájit, a ti kteří nemají, se cítí frutrovaní a závidí.

Tajfel zastává názor, že členství v sociálních skupinách tvoří důležitou část sociální identity. Tento autor v roce 1976 připustil, že členství v určité identifikovatelné skupině může představovat dostatečný důvod k diskriminaci ve prospěch členů vlastní skupiny a proti členům vnějších skupin, a to i tehdy, vědí-li členové skupiny o tom, že o jejich členství rozhodla náhoda. „Tajfel popsal tři kognitivní mechanismy, které se uplatňují při formování předsudků:

- *kategorizace*- způsob, jak klasifikujeme informace, zvláště pak proces stereotypizace, který hraje ve vývoji předsudků velkou roli.
- *asimilace* – způsob, jak se naučíme hodnotit, např. pomocí slov jako „dobrý“, „špatný“, „sympatický“ a „nesympatický“, jako by podobné soudy byly skutečně méněcenné, a dále použití těchto soudů při kategorizaci.
- *hledání koherence* – pokusy vysvětlit či ospravedlnit vlastní myšlenky a postoje“ (Hayesová, 1998, s. 126).

„Bethlehem popsal v roce 1985 deset principů etnických předsudků, které shrnují výsledky výzkumů týkajících se této oblasti.

1. Existují dva druhy předsudků, které jsou ve vzájemné interakci: první má podklad v osobnosti, druhý ve špatné informovanosti a potřebě minimalizovat kognitivní

úsilí.

2. Když spolu soutěží dvě skupiny lidí, nebo mezi nimi dojde ke konfliktu, stane se diskriminace členů vnější skupiny oproti členům vnitřní skupiny společenská norma.
3. Čím méně informací o někom máme, tím spíše se uchýlíme ke stereotypům.
4. Postoje a stereotypy akceptované společností jsou známé naprosté většině jejích členů. Výrazně ovlivňují lidské chování.
5. Předsudky mohou samy sebe naplnit a vytvořit tak vlastní „důkazy“.
6. Kategorie lidí, proti níž jsou předsudky namířeny, se u různých skupin liší.
7. Předsudky přetrvávají, dokud přetrvávají společenské normy a mění se, pokud se změni společenské normy.
8. Inteligence, vzdělání a příslušnost ke společenské vrstvě negativně korelují s předsudky.
9. Děti si osvojují předsudky od svých rodičů a příbuzných.
10. Děti rozlišují rozdíly mezi etnickými skupinami již od útlého věku, ale teprve ve starším věku si vytvářejí stálé předsudky a preference“ (Hayesová, 1998, s. 126-127).

2.2.1 Autoritářská osobnost

T.W. Adorno a jeho kolegové (1950) tvrdí, že základem lidských předsudků je určitý typ osobnosti. Díky výchově mají jisté typy lidí předpoklady k předsudkům vůči vnějším skupinám.

Tato osobnost se vyznačuje komplexem příznaků autoritativních postojů. Postoje této osobnosti jsou nevlídné, nedemokratické, je možné mluvit o autoritativní agresi. Lze hovořit o výčitkách svědomí nebo o tom, že je silně rozvinuta autorita rodičů. Tato osobnost vzbuzuje pocit slabosti a projevuje obdiv k moci. Pro autoritářskou osobnost je typická tendence „za své chyby viním tebe“, nebo-li za vlastní nedostatky trestat někoho v okolí . Vzniká úzkost a tu je možné kompenzovat na někom jiném, kdo za všechno může. Autoritářskou osobnost označuje nenávisť k lidstvu, kteří smýšlejí jinak, dogmatismus, nedosta-

tek smyslu pro humor, konzervativní moralizování.

Pro autoritářský typ osobnosti jsou podle výzkumů v USA typické:

11. antisemitismus a protičernošské postoje
12. etnocentrismus, preference vlastní rasy či národnosti a nepřátelství vůči ostatním
13. konzervatismus, nechuť ke změnám, politickým inovacím atd.

Autoritářský typ je slabý, potřebuje oporu. Vůči mnohým cítí pokoru a obdiv, avšak ne v souvislosti s jeho hodnotami, nýbrž pro iluzi síly a moci. Potřebuje vést a projevuje se až v případě, kdy tzv. „po bitvě“. Pohled na bezmocného podněcuje k napadání, ponižování, mstě. V jeho pojetí je život řízen silami, nadřazenými autoritami a štěstí spočívá v podvolení se těmto silám. Bojí se trestu a prosazuje se tam, kde asertivitu posvěcuje autorita. Neschopnost kritiky nutí k dogmatickému přejímání daných pravd, jsou omezeny autonomní schopnosti individua. To vede ke snaze vyhýbat se rozdíům, nemožnost připustit odchylku. Korunou všeho je určitá míra dvojsečné vztahovačnosti. Dvojsečnost spočívá jak v obavách z autority tak v obavách z těch na něž působí.

Autoritářskou osobnost lze poměrně úspěšně vychovat a to tvrdou disciplínou ve výchově a společenskými tlaky. Největší výskyt předsudků byl pozorován u dětí, jejichž rodiče dbali na absolutní poslušnost a upírali jim právo na vlastní názor. Projev dítěte pak vnímali jako svévoli (Novák, 2002). Tvrdá výchova vyvolala u dítěte agresivní pocity, ale neumožňovala aby dítě tyto pocity vyjádřilo. Proto se internalizovali a začaly projevovat vůči jiným objektům, zvláště pak vůči minoritním etnickým skupinám vůči lidem, kteří jsou nějakým způsobem společensky odlišní (Hayesová, 1998).

Předsudky získané v dětství samy od sebe v pozdější době nezmizí. Buď trvají nebo zanechávají pevnou stopu v charakteru jedince.

I když je teorie autoritářské osobnosti v jistých ohledech užitečná, má i některá omezení. Může poskytnout vysvětlení, proč mají někteří lidé větší sklony k předsudkům, ale nedokáže vysvětlit, proč se předpojatými stanou celé společnosti nebo skupiny uvnitř společnosti. V podobných společenstvích nepochybně existují velké individuální rozdíly, co se týká autoritářství, a přece celá skupina přijme rasistický postoj vůči určité skupině (Hayesová, 1998).

Vzpomeňme, jak za období druhé světové války slepé plnění příkazů vedlo až

k nelidskému vyhlazování. Osoby, které se těchto zřudností dopouštěli možná někde v hloubi duše s těmito činy nesouhlasili a ospravedlňovali je výroky: „pouze jsem plnil příkazy“. Tímto je nelze ospravedlnit, je však možné sledovat jistou souvislost s teorií autoritářské osobnosti.

2.2.2 Teorie obětního beránka

Pokud člověk nemůže dosáhnout určitého cíle, nebo nějaká situace brání v cestě k cíli, vzniká frustrace. Na frustrující situaci lze reagovat agresí, což je forma útoku nebo zlostné odpovědi. Agresi nebo frustraci lze často přenést na osoby nebo předměty či situace, které se skutečným zdrojem frustrace nemá nic společného. „Vzniká post obětního beránka. To, kdo nebo co „může za všechno“. Funkci obětního beránka zastávají často rasové a národnostní menšiny, jež bývají terčem agresivního jednání spoluobčanů. Volba „beránků“ může a nemusí mít logiku“ (Novák, 2002, s. 21). Například v některých rodinách získá post obětního beránka nezdravné dítě, které se stane prostředkem k řešení neřešitelných problémů a stane se terčem agrese a obviňování. Typický výrok zní: „Kdyby nebylo tohoto dítěte, neměli bychom žádné problémy.“ Opak je však pravdou. Kdyby se dítě napravilo, rodina by si našla jiného obětního beránka. Roli obětního beránka může kromě osob převzít třeba i situace včetně politického zřízení. Příkladem jsou stesky těch, kteří nemohli rozvinout své schopnosti v důsledku kapitalistů či komunistů.

„Beránek“ má odůvodnění všude, kde si lidé neuvědomují zaměření své frustrace. Nevnímají její pravé viníky, nebo jsou si vědomi, že agrese proti skutečné příčině nespokojenosti je nebezpečná (Novák, 2002).

Výběrem obětního beránka se již existující předsudky ještě zvýrazňují. To však neplatí pro formování předsudků tehdy, pokud ještě žádné neexistují. Zastánci teorie obětního beránka upozorňují na to, že předsudky jsou často nejsilnější v sociálně deprivovaných oblastech, nejprve však musí existovat sociální klima, které předsudky toleruje (Hayesová, 1998).

2.3 Vznik a vývoj rasových a etnických předsudků u dětí

Pro praxi i výzkum multikulturní výchovy je důležité zabývat se otázkou ve kterém věku se u dětí objevují etnické a rasové předsudky jak se postupně vyvíjí. Další otázkou je, pokud se u dětí objevují etnické a rasové předsudky, z jakého zdroje si je děti osvojují. Na

tyto otázky existuje ve výzkumné evropské literatuře poměrně málo odpovědí. Výzkumy na toto téma byly prováděny převážně v USA a Kanadě, kde bylo zjištěno, že již ve věku 3-4 let si některé děti uvědomují odlišné postoje mezi bělochy a černochoy. Většina nálezů konstatuje, že vznik rasových předsudků u dětí je významně ovlivňován typem sociokulturního prostředí v němž dítě žije (Průcha, 2004).

Na základě výzkumů W. Tajfela a G. Jahody bylo dále zjištěno, že velmi malé děti předsudky nemají, ale brzy je získávají. Ještě před nástupem do školy se přejímáním názorů z okolí naučí, které národy jsou „dobré“ nebo „špatné“, nebo nebezpečné. K vytvoření předsudku není třeba faktického styku ani přesvědčivých informací. Na otázku po studnici poznání si děti zpravidla nedokáží vybavit informační zdroj. Reagují podobně jako staří lidé „to přece vědí všichni“. Zvláštní je, že nikdy neřeknou: „to jsem slyšel od rodičů“ – i když se zpravidla jedná o ně.

Obdobně se i s časovým odstupem potvrdilo, že fotografie lidí, které si děti vybírají jako příslušníky vlastního národa či sociální skupiny zobrazují osoby, jež jsou v průměru hodnoceny jako osoby hezčí než ostatní. Postojovou změnu může navodit film se sympatickým hrdinou a zejména pak televizní seriál – za předpokladu, že hrdina pocházející z určité skupiny či národa – ale také hlubší seznámení s lidmi daných skupin (Novák, 2002).

2.4 Změna předsudků

V multikulturní výchově jsou vypracovávány řady vzdělávacích programů k překonání rasistických předsudků a jsou organizovány kampaně ke sblížení etnik. Ačkoliv je nadšení těchto aktivit chvályhodné, existuje jen málo poznatků o jejich skutečných efektech. Výsledky výzkumů přinášejí nálezy spíše o neúspěšnosti aktivit multikulturní výchovy, pokud jde o eliminaci etnických a rasových předsudků (Průcha, 2004).

Ke změně předsudků může dojít jen za určitých, těžko dosažitelných podmínek. Existují způsoby nápravy, které mohou pomoci předsudky snížit avšak ne vždy je mohou zcela odstranit. Společnost, kde by všichni žili v obstojných sociálních podmínkách, měli zaměstnání a bydlení by zřejmě přispěla ke snížení předsudků avšak jen ztížila by asi úplně vymýtila. Redukce předsudků má pět hlavních podmínek:

1. Rovnoprávné postavení zúčastněných
2. Kontakt s nestereotypními jedinci
3. Společenská podpora kontaktu mezi skupinami
4. Příležitost ke spolupráci
5. Příležitost k osobnímu kontaktu (Hayesová, 1998).

2.4.1 Rovnoprávné postavení zúčastněných

Společenské předsudky se pravděpodobně nezmění, pokud budou společenské role lidí ve společnosti podporovat stereotypy určitých etnických skupin. Pokud budou mít ve společnosti černoši postavení sluhů a moc výkonná bude náležet jen bílým, dává tato společnost vlastně najevo, že rasistické postoje jsou v pořádku. Viditelné úspěchy členů menšiny a rovnoprávnost mezi dominantní a menšinovou skupinou naopak představují nové informace, na jejichž základě se pak postoje často mění (Hayesová, 1998).

2.4.2 Kontakt s nestereotypními jedinci

Stereotypizace se projevuje především jednotným vnímáním všech členů skupiny avšak v každé skupině existují jedinci, kteří se nějakým způsobem odlišují od druhých. Pokud se ti jenž trpí předsudky opakovaně setkávají s jedinci, kteří jejich stereotypu neodpovídají, je těžší nadále vnímat všechny členy skupiny stereotypně. „Kontakt s nestereotypními jedinci nás může tedy snížit předsudky, neboť nás nutí k tomu, abychom s druhými jednali jako s neopakovatelnými lidskými osobnostmi, a ne jako s příslušníky nesympatické skupiny“ (Hayesová, 1998, s. 128).

2.4.3 Společenská podpora kontaktu mezi skupinami

Možností ke snížení předsudků je i podpora společnosti v kontaktu mezi skupinami a rovnoprávné spravedlivé jednání. Naopak pokud nastane situace, kdy je společenské klima podobným myšlenkám nepříznivé, etnické a rasové předsudky se zřejmě díky sklonu lidí k sociální identifikaci i nadále udrží. Takže možnost naděje, že kontakt mezi dvěma jedinci s odlišných skupin způsobí snížení předsudků, je větší, pokud oba jedince podporuje jejich rodina a přátelé (Hayesová,1998).

2.4.4 Příležitost ke spolupráci

Poznání a seznamování s „těmi druhými“ a vzájemné bližší poznání nabourává stereotypy. Jednou z nejlepších variant aktivního poznání je spolupráce na něčem konkrétním. Společné úsilí vede k rozšíření sociálních hranic společenské identifikace. Členové druhé skupiny přestávají být „oni“ a stanou se z nich „naši“. Podle Tajfela je klasifikace na „my“ a „oni“ hlavním faktorem, který určuje předsudky, a proto je společné úsilí, které překonává odlišnosti mezi skupinami, tak účinným nástrojem k redukci předpojatých postojů (Hayesová, 1998).

2.4.5 Příležitost k osobnímu kontaktu

V případě, že se členové dvou skupin setkávají jen v rámci ustanovených sociálních rolí, nebudou mít snahu přehodnotit své názory. K tomu musí mít členové obou skupin možnost se osobně navzájem poznat. Znalost osobností členů druhé skupiny vede zpravidla k vyšší akceptaci. Možnost ke snížení předsudků nastává za předpokladu častého kontaktu a rovněž řešení společného problému. Pouhý kontakt mezi dvěma zneprátelenými skupinami tedy způsobuje spíše nárůst předsudků, nikoliv jejich redukci (Hayesová, 1998).

G. W. Allportem byl roku 1954 v knize *The Nature of Prejudice* pro teorii redukce předsudků užit název „hypotéza kontaktu“. Tato teorie tvrdí, že za určitých podmínek může kontakt mezi skupinami odlišnými rasově či etnicky snižovat předsudky působící v těchto skupinách. Skupiny musí mít přibližně stejný status, musí kooperovat pro společný cíl, kontakt mezi nimi musí být dobrovolný, kontakt musí být nadřazenou institucí či úřady podporován.

„Hypotéza kontaktu byla rozpracována ve velké řadě výzkumných prací, jejichž nálezy vedou některé odborníky k pesimistickému závěru o její platnosti, jiné naopak k závěru optimistickému. Pettigrew a Tropp (2000) zpracovali metaanalýzu několika stovek publikovaných výzkumů o hypotéze kontaktu a zjistili, že kontakt mezi skupinami má ve většině případů zápornou korelaci s předsudky. To vedlo mnoho odborníků k přesvědčení, že kontakt mezi skupinami skutečně snižuje předsudky. Avšak kritici poukazují určitá omezení – např. to, že v analyzovaných výzkumech jsou zjišťovány jen bezprostřední změny v předsudcích, nikoliv dlouhodobé trvalé změny jako důsledek kontaktu skupin“ (Průcha, 2004, s. 112-113).

PRAKTICKÁ ČÁST

3. PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

Výzkum je mnoha autory chápán a vymezován různě. Velice pregnantní vymezení pojmu vědecký výzkum nalezneme u F. N. Kerlingera (1972): „Vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy“ (Chrásková, 2003, s. 7). Tuto definici lze použít pro výzkum v jakékoliv oblasti vědy. Ve výzkumu v pedagogice jej lze vymežit jako činnost, při které empirickými metodami ověřujeme platnost hypotéz o vztazích mezi pedagogickými jevy.

3.1 Výzkumný problém

Základním krokem při stanovení výzkumného problému bylo získání co největšího množství dostupných informací v oblasti multikulturní výchovy a etnických a rasových předpokladů. Základním a nejdůležitějším pramenem informací bylo studium příslušné odborné literatury v dané oblasti, která je uvedena v seznamu použité literatury. Dalším pramenem bylo studium bakalářských prací s příbuznou tematikou a internet.

Přesná konkretizace problému nebyla zdaleka jednoduchá a pokoušela jsem se na daný problém dívat z mnoha úhlů. Na dané téma jsem se pokoušela příležitostně debatovat jak s mládeží, tak i s příslušníky etnických minorit, především však s Romy, se kterými jsem se v několika případech setkala. Měla jsem tak možnost vidět problém z obou stran, jak jej vnímá mládež i etnicky odlišní příslušníci. Rozhodla jsem se zkoumat, zda existují u české mládeže předsudky vůči jiným etnikům a rasám a pokud ano, v jaké míře a vůči kterým rasám a etnickým menšinám. Podle studia odborné literatury má na vznik etnických a rasových předsudků vliv výchova v rodině, média a především nedostatečná informovanost. Je možné předpokládat, že středoškolská mládež má více prostoru k informacím a zpravidla pochází z rodin s vyšším sociálním statusem než mládež z učilišť. Formulace výzkumného problému tedy zní: **Je u mládeže středních škol nižší výskyt etnických a rasových předsudků, než u mládeže z učilišť?**

Ve formulaci výzkumného problému byl užit výraz „etnické a rasové předsudky“ jehož význam bych chtěla konkretizovat v definici:

Etnické a rasové předsudky: „jsou představy, názory a postoje, které určité skupiny lidí

chovají k jiným skupinám. Jsou relativně neměnné, přenášeny mezi generacemi a obtížně odstranitelné. Mají silný emocionální náboj, zatímco racionální obsah v nich může být potlačen“ (Průcha, 2001, s. 36).

Cíle výzkumu:

Cílem výzkumu je zjistit formou dotazníkového šetření od vybraného vzorku respondentů požadované co nejobjektivnější údaje a především:

- 1. zjistit míru etnických a rasových předsudků středoškolské a učňovské mládeže na Zlínsku**
- 2. zjistit postoje rodičů a tím vliv rodiny**
- 3. ověření či vyvrácení formulované hypotézy**

3.2 Stanovení proměnných a hypotézy

Po stanovení problému následuje další významná fáze pedagogického výzkumu – formulace hypotézy. Hypotéza je podmíněný výrok o vztazích mezi dvěma nebo více proměnnými (Chráška, 2003). Proměnné jsou empiricky definované znaky jevu a jeho projevy, na jejichž vztazích lze dále konstruovat hypotézy (Maňák, Švec, 2004).

Nezávisle proměnné jsou dány a nezávisí na jiných proměnných. V tomto případě je nezávisle proměnnou vzdělání respondentů.

Závisle proměnné jsou výsledkem působení ostatních proměnných. Zde je závislou proměnnou míra etnických či rasových předsudků vůči příslušníkům jiné rasy či etnika.

Intervenující proměnné zprostředkovávají změny v závisle proměnných. Závisle proměnnou je informovanost respondentů a výchova v rodině.

Vyjasnění celkové problémové situace, její analýza a vyznačení proměnných umožňuje formulovat hypotézu.

Hypotéza :

- **u respondentů ze středních škol je výskyt etnických a rasových předsudků nižší než u respondentů z učilišť.**

3.3 Výzkumná metoda

Při získání a následném zpracování materiálních podkladů byla aplikována metoda terénního výzkumu. Z dostupných technik jsem pracovala se strukturovaným anonymním dotazníkem s uzavřeným, otevřeným a polootevřeným typem otázek. Vzor dotazníku je uveden v příloze P I této práce. Metodu anonymního dotazníku jsem si vybrala především z toho důvodu, že je v současné době snad nejrozšířenější technikou. Vyznačuje se především malou časovou náročností, rovněž není náročný z hlediska ekonomického. Dotazník vyplňovali respondenti v mé přítomnosti, takže jsem mohla nezúčastněně pozorovat reakce jednotlivých respondentů.

Dotazník je složen z 19 otázek, je založen na systému jednoduchého vyplňování. Snahou bylo sestavení anonymního dotazníku ke snadnému pochopení, nenáročnosti na úsilí a čas respondentů.

Úvodní otázky jsou určeny ke zjištění názvu školy a studijního oboru, druhá je zaměřena na zjištění pohlaví respondentů. Třetí otázka zjišťuje, zda respondenti žijí na vesnici, či ve městě. Čtvrtá otázka je zaměřena na zjištění, zda v blízkém okolí respondentů žijí příslušníci jiných ras či etnik. Pátá a osmá otázka zkoumá postoj rodičů respondentů k příslušníkům odlišných etnik. Šestá a sedmnáctá otázka je zaměřena na postoj respondentů vůči inteligenci příslušníků jiných ras a etnik. Osmá otázka se ptá, zda by si dokázali představit příslušníka jiné rasy či etnika jako životního partnera. Devátá a čtrnáctá otázka zjišťuje postoj k charakteru jiných etnik. Otázka číslo deset a osmnáct zjišťuje výhrady respondenta vůči odlišným rasám či etnikům. Otázka číslo jedenáct je zaměřena na vnímání respondentů na kulturní pestrost země. V otázce číslo dvanáct je uvedena kulturní odlišnost v chování Vietnamců, kteří projevují úsměv jako vyjádření pocitu rozpaku či strachu. Položená otázka má zjistit, jak respondenti tuto odlišnost vnímají. V otázce číslo třináct je zkoumáno, zda respondenti lpí pouze na vlastní tradici v oblasti kuchyně. V otázce patnáct je uveden typický předsudek vůči Romům a v otázce šestnáct zkoumám postoje respondentů vůči přistěhovalcům z Balkánu. Formulace poslední devatenácté otázky je zaměřena na postoj respondentů, zda mají zájem více poznat jiné kultury a etnika.

3.4 Výzkumný vzorek

Základní soubor má zahrnovat všechny osoby, o kterých přinese výzkum nové informace. To však v mnoha případech není možné realizovat, proto bývá vybírána jen část z celého souboru. V našem případě je základním souborem středoškolská a učňovská mládež Zlínského kraje. Záměrným výběrem jsem vybrala 100 respondentů. Výzkum byl prováděn v květnu 2006 a to ve Střední zdravotní škole v Uherském Hradišti, Střední pedagogické škole v Kroměříži, Středním odborném učilišti zemědělském v Uherském Brodě a na Středním odborném učilišti stavebním v Uherském Brodě.

Ve všech případech se jednalo o respondenty (studenty) druhých ročníků výše uvedených středních škol a učilišť a z každé školy bylo zastoupení v počtu 25 respondentů. S přihlédnutím na stanovený cíl práce byl zvolen právě tento soubor respondentů, ve snaze o co nejobjektivnější srovnání a dosažení kýžené validity výzkumu. Výběr respondentů byl důkladně zvážěn ve snaze o dosažení cíle práce a potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

Sběr informací byl prováděn ve vyučování po dohodě s příslušnými vedoucími pracovníky jmenovaných škol.

Výsledky byly zpracovány zčásti výpočetní technikou za pomoci vhodného programu a částečně manuálně.

4. VÝSLEDKY A INTERPRETACE VÝZKUMU

4.1 Výsledky výzkumu

Nyní uvádím podrobný přehled a interpretaci nejdůležitějších položek, které mají vzhledem ke stanovené hypotéze zásadní charakter a mají sloužit k jejich potvrzení či vyvrácení.

Pro informaci uvádím počet zastoupení pohlaví středoškolské mládeže. Výsledkem bylo zjištění, že ze středních škol bylo zastoupení pohlaví v počtu 7 chlapců a 43 dívek, u učňovské mládeže 31 chlapců a 19 dívek. To znamená, že výzkumu se celkově zúčastnilo 50 chlapců a 50 dívek. Dle procentuálního vyjádření jde tedy o 50% dívek a 50% chlapců.

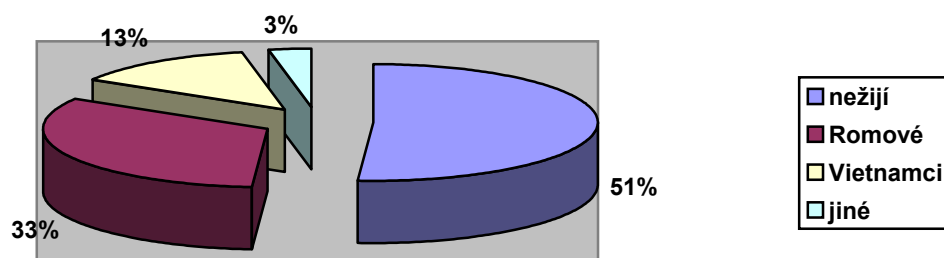
Výzkumu se zúčastnilo 100 respondentů a proto se po výpočtu na procenta absolutní četnost zjištěných hodnot rovná relativní četnosti. V tabulkách je proto uváděna pouze jedna hodnota, která má stejnou hodnotu jak pro četnost absolutní, tak pro četnost relativní.

Tabulka č.1 Bydliště respondentů podle počtu obyvatel

	celkem	Relativní četnost = absolutní četnost	
		středoškoláci	učni
Do 5 tis.	53	23	23
Do 10 tis.	15	13	2
Nad 10 tis.	32	14	18

Tabulka č. 2 Žije ve vašem blízkém okolí rodina či osoba jiného etnika?

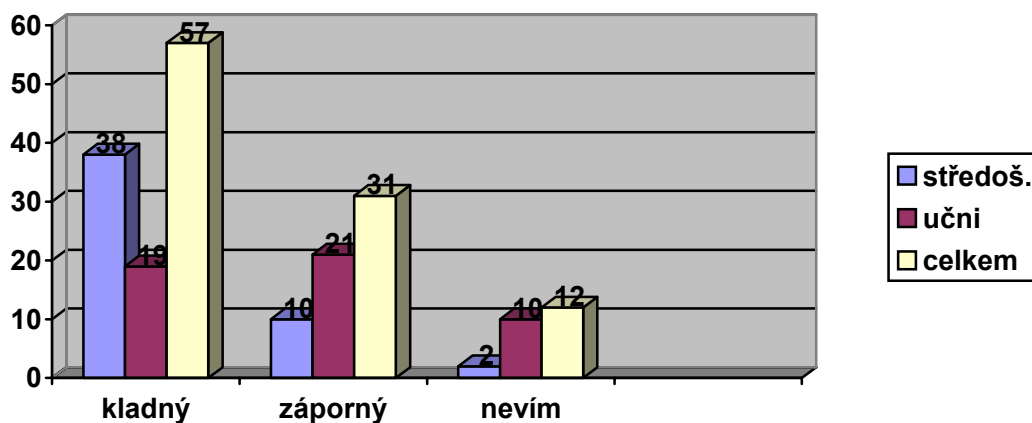
	celkem	Relativní četnost = absolutní četnost	
		středoškoláci	učni
nežije	51	20	31
Romové	33	20	13
Vietnamci	13	7	6
jiné	3	2	1

Graf č. 1 Žije ve vašem blízkém okolí osoba nebo rodina jiného etnika?

Graf č. 1 ukazuje celkově, bez srovnání vzdělání, že u 51% respondentů nežije v blízkém okolí osoba či rodina jiné rasy či etnika, nejpočetnější zastoupení mají Romové (33%), dále Vietnamci (13%), jiná etnika tvoří 3%.

Tabulka č. 3 Reakce rodičů z pohledu mládeže v případě přistěhování odlišného etnika do blízkého okolí.

	Relativní četnost = Absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Kladný postoj	57	38	19
Záporný postoj	31	10	21
nevím	12	2	10

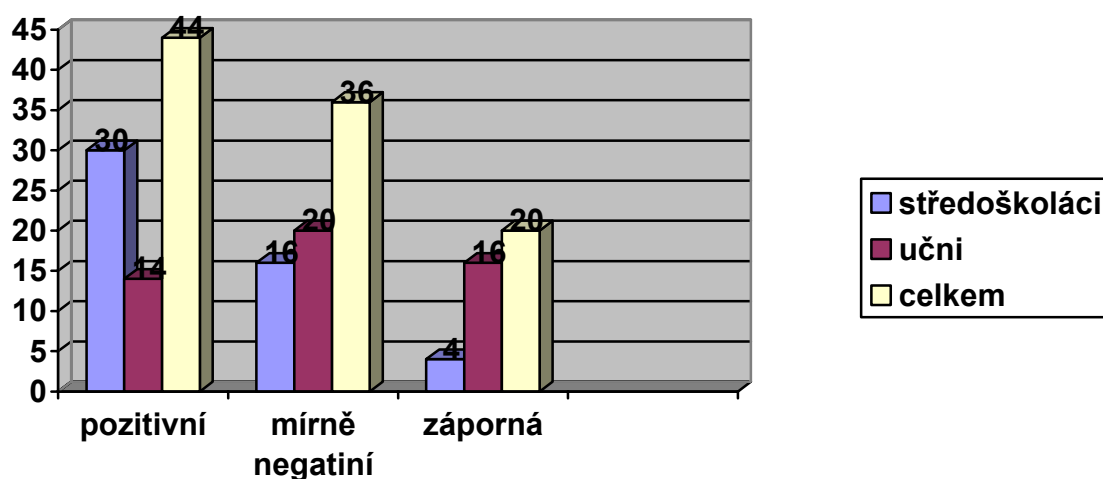
Graf č. 2 Reakce rodičů z pohledu mládeže v případě přistěhování odlišného etnika do blízkého okolí

V grafu č. 2 je zřetelný rozdíl v postojích rodičů středoškoláků a učňů, kde procento kladného postoje vůči možným přistěhovalcům je vyšší (38%), než u rodičů učňovské mládeže (19%). Naproti tomu je procento záporného postoje rodičů středoškolské mládeže (10%) nižší vůči procentu záporného postoje rodičů učňovské mládeže. U středoškoláků neví jaký má vůči možným přistěhovalcům 2%, u učňů 10%.

Tabulka č. 4 Reakce rodičů v případě, že by si jejich dítě přivedlo domů kamaráda(ku) jiné rasy či etnika

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Pozitivní	44	30	14
Mírně negativní	36	16	20
Záporná	20	4	16

Graf č. 3 Reakce rodičů v případě, že by si jejich dítě přivedlo domů kamaráda (ku) jiné rasy či etnika

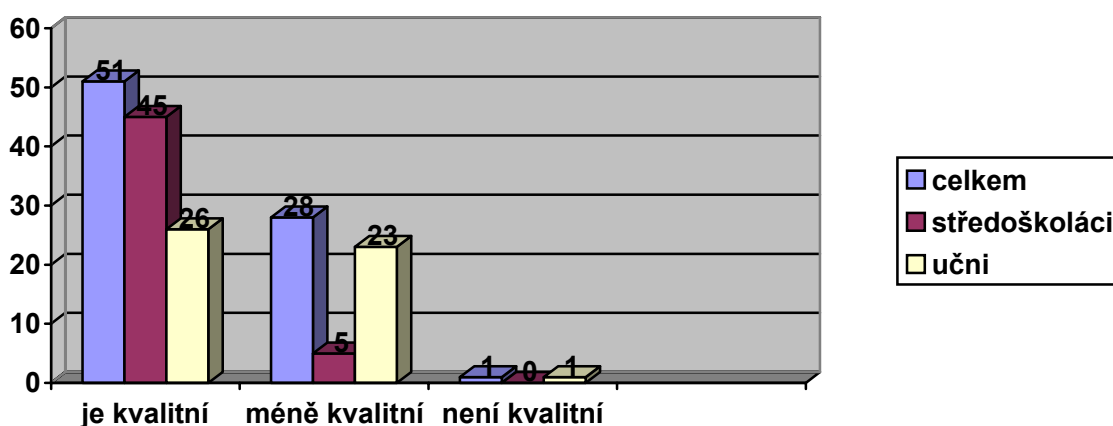

Rozdíly reakce rodičů středoškolské a učňovské mládeže v případě, že by si domů přivedli kamaráda(ku) jiné rasy či etnika jsou evidentní. U středoškolské mládeže by pozitivně reagovalo 30% rodičů, u učňovské mládeže pouze 14%. S výhradami by u středoškoláků reagovalo 16% rodičů a u učňů 20% rodičů. Negativní postoj by u středoškoláků zaujalo 4% rodičů, u učňů 16%.

Tabulka č. 5 Postoje středoškolské mládeže k učitelům jiné rasy

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Je kvalitní	71	45	26
Je méně kvalitní	28	5	23
Není kvalitní	1	0	1

Graf č. 4: Postoje středoškolské mládeže k učitelům jiné rasy

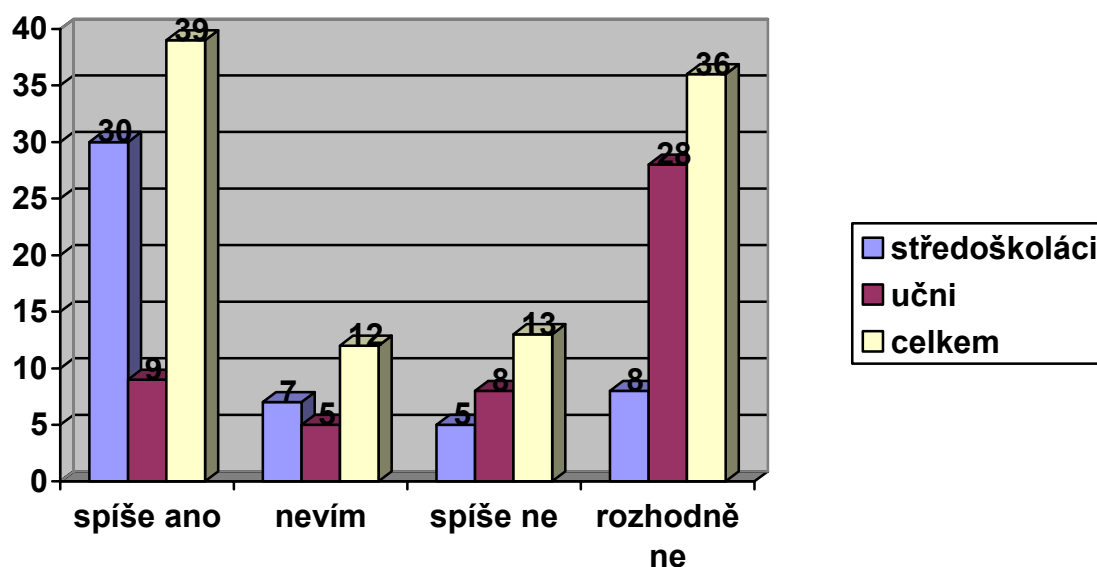

V grafu č. 4 jsou uvedeny skutečné počty tak, jak jednotliví respondenti odpovídali na základě otázky č.6. Je zde znatelný rozdíl mezi postojem středoškolské a učňovské mládeže, kde středoškoláci (45%) považují učitele odlišné rasy či etnika za kvalitního na rozdíl od učňů (26%). Za méně kvalitního učitele odlišné rasy či etnika považuje 5% středoškoláků a 23% učňů. Učitele jiné rasy či etnika považuje za nekvalitního 1% učňovské mládeže.

Tabulka č. 6 Představa středoškolské a učňovské mládeže jako svého životního partnera příslušníka jiné rasy či etnika

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	Učni
Spíše ano	39	30	9
Nevím	12	7	5
Spíše ne	13	5	8
Rozhodně ne	36	8	28

Graf č. 5 Představa středoškolské a učňovské mládeže jako svého životního partnera příslušníka jiné rasy či etnika

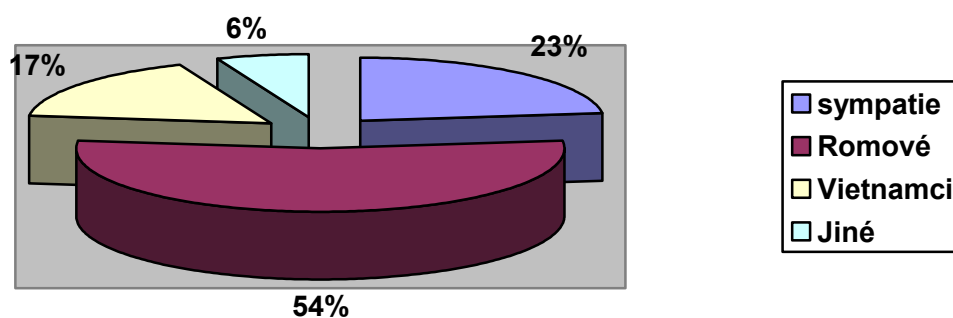
Z grafu č. 5 je patrný evidentní rozdíl mezi středoškoláky a učni v představě jako svého životního partnera příslušníka jiné rasy či etnika. Postoje byly odstupňovány výroky „spíše ano“ u středoškoláků 30% u učňů 9%, „nevím“ u středoškoláků 7% u učňů 5%, „spíše ne“ u středoškoláků 5% u učňů 8%, „rozhodně ne“ u středoškoláků 8% u učňů 28%.

Tabulka č. 7 Jsou kladné charakterové vlastnosti rozloženy u všech ras stejně?

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Ano	27	15	12
Ne	73	35	38

Tabulka č. 8 Jsou vám některé rasy či etnika méně sympatické?

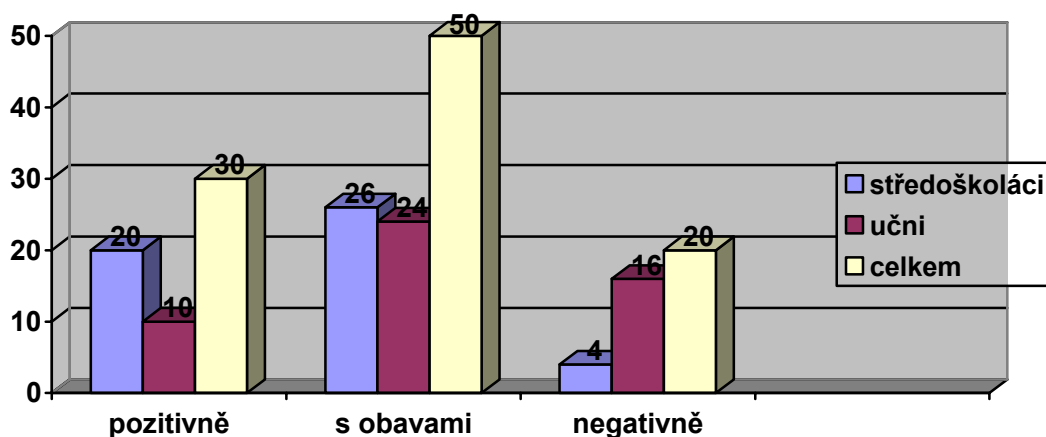
	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Ne	23	16	7
Romové	54	22	32
Vietnamci	17	8	9
Jiné	6	4	2

Graf č. 6 Jsou vám některé rasy méně sympatické?

V grafu č. 6 je zobrazeno bez rozdílu vzdělání, která etnika vnímá mládež jako méně sympatické. Všechny rasy a etnika jsou sympatická 23% respondentů. Nejméně sympatií mají Romové (54%), Vietnamci (17%) a jiná etnika (6%).

Tabulka č. 9 Jak vnímá středoškolská a učňovská mládež kulturní pestrost naší země.

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Pozitivně	30	20	10
S obavami	50	26	24
Negativně	20	4	16

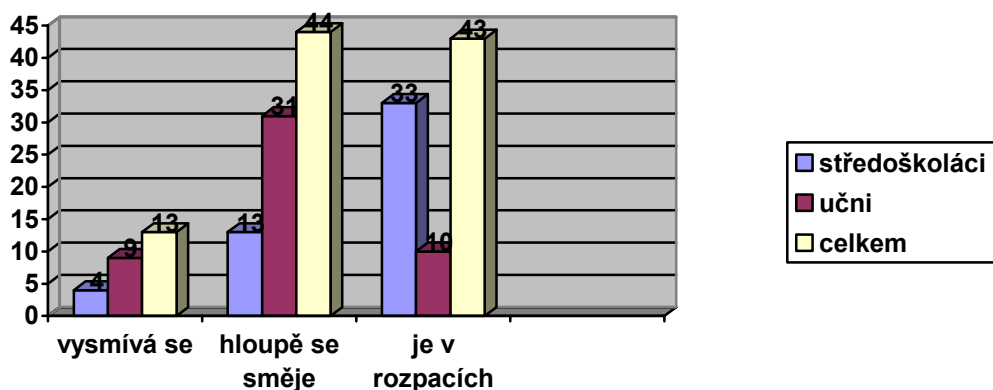
Graf č. 7 Jak vnímá středoškolská a učňovská mládež kulturní pestrost naší země.

Rozdíl ve vnímání kulturní pestrosti naší země je patrný v grafu č. 7. Pozitivně jej vnímá 20% středoškoláků a 10% učňů, s obavami 26% středoškoláků a 24% učňů a negativně vnímá kulturní pestrost 4% středoškoláků a 16% učňů.

Tabulka č. 10 Jaký pocit v mládeži vyvolává usmívající se Vietnamec v situaci, kdy si navzájem nerozumí

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Vysmívá se	13	4	9
Hloupě se směje	44	13	31
Je v rozpacích	43	33	10

Graf č. 8: Jaký pocit vyvolává v mládeži usmívající se Vietnavec v situaci, kdy si nerozumí

Typickou kulturní odlišnost, kdy příslušníci Vietnamského etnika projevují úsměvem pocit rozpaků či strachu, zná u středoškolské mládeže 33% respondentů, u učňovské mládeže 10% respondentů. Jako projev hloupého smíchu jej vnímá 13% středoškoláků a 31% učňů. Jako výsměch jej považuje 4% středoškoláků a 9 % učňů.

Tabulka č. 11 Postoje mládeže k mezinárodní kuchyni

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Rád(a) pozná nové chutě	81	47	34
Zůstává věrný(á) české kuchyni	19	3	16

V oblasti mezinárodní kuchyně rádi experimentují středoškoláci ve 47% respondentů, učni ve 34% respondentů. České kuchyni zůstává věrných u středoškoláků 3% respondentů, u učňů 16% respondentů.

Tabulka č. 12 Co soudí mládež o charakteru Romů

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Jsou charakterově podobní bílým	0	0	0
Jsou si charakterově navzájem podobní	22	10	12
Záleží na konkrétním člověku	78	40	38

Charakterově navzájem podobné vnímá 10% respondentů středoškolské mládeže a 12% učňovské mládeže. Jako jedinečnou osobnost vnímá Romy 40% respondentů středoškolské mládeže a 38% učňovské mládeže.

Tabulka č. 13 Co pokládá mládež za příčinu horších sociálních podmínek Romů

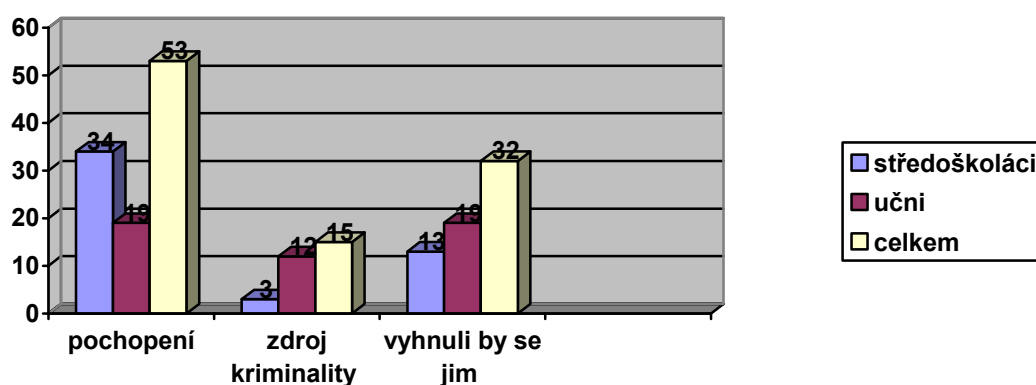
	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Jsou líní	56	26	30
Málokterý zaměstnavatel je ochoten je zaměstnat z ras.důvodů	44	24	20

Za příčinu horších sociálních podmínek Romů považuje lenost 26% středoškoláků a 30% učňů. 24% středoškoláků a 20% učňů považuje jako příčinu horších sociálních podmínek Romů neochota zaměstnavatelů zaměstnat Romy z rasových důvodů.

Tabulka č. 14 Názor mládeže na přistěhovalce z Balkánu

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Pochopení, odešli z důvodu bídy, války	53	34	19
Jsou zdrojem kriminality	15	3	12
Nesetkali se s nimi, ale vyhnuli by se jim	32	13	19

Graf č. 9 Názor mládeže na přistěhovalce z Balkánu

V grafu č. 9 jsou znázorněny postoje mládeže k přistěhovalcům z Balkánu. Jako pochopení, že museli ze své země odejít z důvodu války nebo bídy projevuje 34% středoškoláků a 19% učňů. Jako zdroj kriminality a prostituce je označuje 3% středoškoláků a 12% učňů. Zatím se s nimi nesetkalo, ale raději by se jim vyhnulo 13% středoškoláků a 19% učňů.

Tabulka č. 15 Postoj mládeže, zda posuzují inteligenci u všech ras rovnocenně (např.

černocho může být stejně inteligentní jako běloch)

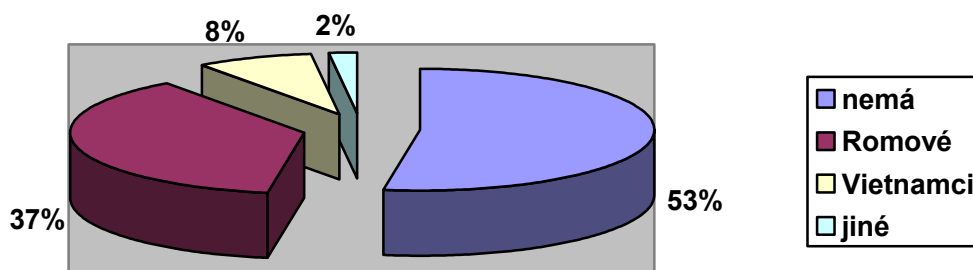
	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
ano	42	30	32
ne	22	12	10
nevím	16	8	8

Postoje mládeže k rovnocennosti inteligence ras dosahuje téměř shodných hodnot. Středoškolská mládež vnímá inteligenci u všech ras jako rovnocennou u 30% respondentů, u učňovské mládeže 32% respondentů. Inteligenci u všech ras vnímá jako nerovnocennou 12% respondentů středoškolské mládeže a 10% respondentů učňovské mládeže. Neví 8% středoškoláků a 8% učňů.

Tabulka č. 16 Výhrady mládeže vůči některé rase či etniku

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	Středoškoláci	učni
nemá	52	28	24
Romové	37	17	20
Vietnamci	8	3	6
Jiné	2	2	0

Graf č. 10 Výhrady mládeže vůči některé rase či etniku

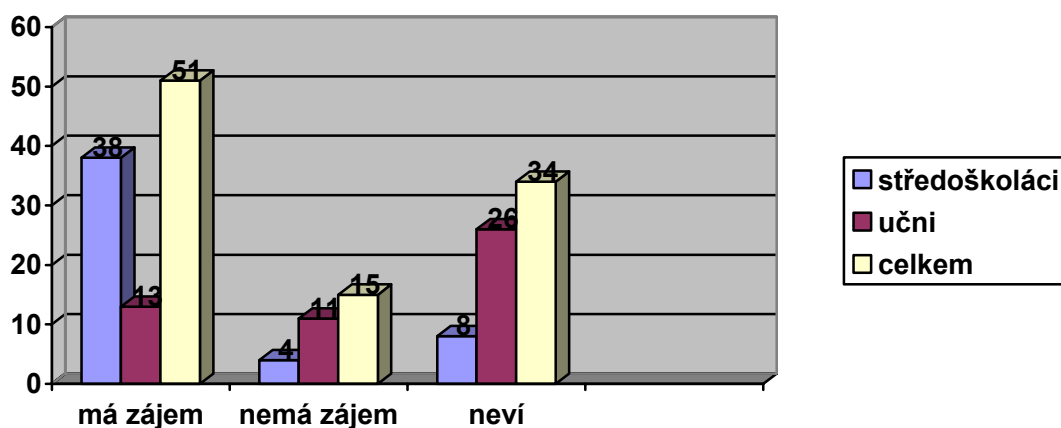

Tabulka č. 17 Zájem mládeže o hodiny multikulturní výchovy, kde by bylo umožně-

no poznat kulturu, zvyky a náboženství jiných etnik

	Relativní četnost = absolutní četnost		
	celkem	středoškoláci	učni
Má zájem	51	38	13
Nemá zájem	15	4	11
Neví	34	8	26

Graf č. 11 Zájem mládeže o hodiny multikulturní výchovy, kde by bylo umožněno poznat kulturu, zvyky a náboženství jiných etnik

V grafu č.11 je znázorněn zájem mládeže o nové poznatky v oblasti multikulturní výchovy. U středoškolské mládeže má zájem 38% respondentů, u učňovské mládeže 13% respondentů. O nové poznatky v oblasti multikulturní výchovy nemá zájem 4% respondentů středoškolské mládeže a 11% respondentů učňovské mládeže. Neví 8% středoškoláků a 26% učňů.

4.2 Interpretace výsledků

Dotazníkové šetření bylo prováděno za účelem dosažení cílů výzkumu. Použitá metoda přinesla mnoho informací, které bych zřejmě jen ztěžka dosáhla jiným způsobem. Nyní přistoupím k rozboru jednotlivých bodů cíle výzkumu, které jsem stanovila:

1. Zjištění míry etnických a rasových předsudků středoškolské a učňovské mládeže ve Zlínském kraji:

Postoje mládeže jak středoškolské tak učňovské se skládají z různých názorů a stereotypů. Kulturní pestrost naší společnosti vnímá s obavami 50% všech respondentů a záporně 20% respondentů, z toho lze odvodit lehce xenofobní postoj, jehož příčinou je nedostatečná informovanost. Naproti tomu však 51% z celkového počtu respondentů (viz. graf č.11) má zájem o nové informace z oblasti multikulturní výchovy.

Nejméně sympatickou etnickou minoritou všech respondentů (54%) jsou Romové (viz graf č. 6), za příčinu je považována jejich lenost a zvýšená kriminalita. Avšak 78% všech respondentů neposuzuje všechny stejně a vnímá každého jednotlivce individuálně.

Druhým nejméně oblíbeným etnikem jsou Vietnamci (17%). Jako příčinu vidí respondenti jejich zvyšující se počet v české společnosti a dále je uváděna souvislost se stánkovým prodejem. V dotazníku byla uvedena kulturní odlišnost, kdy vietnamské etnikum projevuje pocit nejistoty či strachu úsměvem. Tuto kulturní odlišnost vnímá správně 43% respondentů z toho 33% středoškolské mládeže a 10% učňovské mládeže (viz graf č.8). V tomto případě se jedná především o informovanost, jejíž nedostatkem vznikají předsudky.

Přistěhovalci z Balkánu jsou vnímáni jak z pochopením (53%), tak existují i obavy z kriminality (15%) a 32% respondentů by se jim raději vyhnulo.

V oblasti inteligence odlišných ras a etnik, považuje 42% respondentů všechna etnika a rasy za rovnocenné. Učitele odlišné rasy či etnika posuzuje za stejně kvalitního 71% respondentů z toho 45% středoškoláků a 26% učňů.

2. vliv výchovy v rodině:

Jak je již uvedeno v teoretické části, má na vznik etnických a rasových předsudků vliv výchova v rodině. Podle zjištěných hodnot jsou rozdíly mezi postoji středoškolské a učňovské mládeže dosti zřetelné. V dotazníku byly zadány dvě otázky týkající se postojů z pohledu jejich dětí. V dotazu na reakce rodičů v případě přistěhování rodiny odlišného etnika do blízkého okolí by reagovalo pozitivně u středoškolské mládeže 38% rodičů u učňovské mládeže 19% rodičů, naopak záporně by reagovalo 10% rodičů středoškoláků a 21% rodičů učňů (viz tabulka č.3, graf č. 2). Ve druhé otázce jsem se mládeže dotazovala, jak by jejich rodiče reagovali v případě, že by si domů přivedli kamaráda(ku) odlišné rasy

či etnika. U středoškolské mládeže by kladně reagovalo 30% rodičů, u učňovské mládeže 14% rodičů, zápornou reakci uvádí 4% středoškoláků a 16% učňů (viz tabulka č.4, graf č.3).

3. Potvrzení hypotézy:

Stanovená hypotéza se potvrdila. Řadu odpovědí lze nalézt v předchozích bodech a rovněž ve zjištěných hodnotách uvedených v tabulkách a grafech, kde jsou téměř ve všech variantách postoje učňovské mládeže vůči etnickým menšinám více negativní než u středoškolské mládeže. Míra uvedených předsudků vůči Romům, Vietnamcům a přistěhovalcům z Balkánu je vyšší u učňů než u středoškoláků. Evidentní je rovněž rozdíl v odpovědi na otázku, zda by si respondenti dokázali představit jako životního partnera příslušníka jiné rasy či etnika (viz tabulka č. 6, graf č. 5). Rovněž postoje rodičů učňovské mládeže se jeví jako negativní a proto lze spatřovat souvislost s vlivem výchovy v rodině.

ZÁVĚR

Setkávání kultur a migrace obyvatelstva jsou trvalými a všudypřítomnými jevy. Naše dříve poměrně homogenní struktura obyvatelstva se v průběhu několika posledních let změnila v multikulturní společnost jejíž součástí jsou různé etnické minority. Jejich postavení v naší poměrně xenofobní společnosti je jistě nesnadné a aby se prosadili, musí vydávat daleko větší úsilí než členové majority. Existuje něco jako negativní společenský jev, jehož příčinou je často strach či špatná osobní zkušenost. Je však důležité, abychom si uvědomili, že jedinci nereprezentují celé etnikum. Abychom etnickým minoritám žijících v naší společnosti vyšli vstříc, je nutné, abychom se oprostili od předsudků, xenofobního postoje a především abychom bojovali proti negativním jevům jako je rasová diskriminace či rasismus.

Na obraz etnických menšin má podíl i vliv médií, kdy jsou příslušníci odlišných etnik dávání do spojitosti s negativními jevy a kriminalitou. Lze však podotknout, že v poslední době se již v médiích častěji objevují dokumentární a jiné pořady zaměřené na prezentaci odlišností v kultuře a hodnotách s cílem více informovat členy majority

Nejlepší cestou je být dobrým příkladem svým dětem, neboť vliv rodiny je spojen se vznikem předsudků, které jsou později jen těžko odstranitelné. Děti a dospívající mládež bychom měli vést k ujasnění vlastních názorů vůči jiným národnostem a rasám, vychovávat je k toleranci a tak předcházet etnickým a rasovým předsudkům.

V této bakalářské práci jsem se zabývala výzkumem postojů mládeže vůči odlišným rasám a etnickým minoritám. Zaměřila jsem se především na to, zda existuje rozdíl v postojích středoškolské a učňovské mládeže a na postoje rodičů mládeže. Provedený výzkum ukázal, že etnické a rasové předsudky se vyskytují jak u středoškolské, tak i u učňovské mládeže. U učňovské mládeže je však jejich výskyt vyšší. Rovněž postoje rodičů učňovské mládeže jsou vůči etnickým minoritám více negativní než u rodičů středoškolácků.

Nad tímto zjištěním bychom se měli zamyslet a měli bychom jej především nějakým způsobem řešit. Eliminace etnických a rasových předsudků by bylo možné dosáhnout především vhodnou výchovou v rodině a ve škole a větší informovaností v médiích.

„O prezidentu Masarykovi se pravilo, že rozlišuje lidi na dvě kategorie – na lidi slušné a neslušné. Snad bychom se k tomuto dělení, k tomuto posuzování měli vrátit. Bez ohledu

na barvu pleti, na původ, národnost i náboženství každého jednotlivce. Tento postoj totiž odpovídá občanským hodnotám. A občanské hodnoty jsou základem demokracie“ (Žantovský, 1998, s. 24).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. 165 s. ISBN 80-7178-198-3
- [2] CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 199 s. ISBN 801244-0765-5
- [3] MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. 78 s. ISBN 80-7315-078-6.
- [4] NAVRÁTIL, P. *Rómové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003 ISBN 80-7178-741-8.
- [5] NEČAS, C. *Romové v ČR včera a dnes*, 5. doplněné vydání, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2002. 128 s. ISBN 80-244-0497-4
- [6] NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. 119 s. ISBN 80-7315-012-3
- [7] NOVÁK, T. *O předsudcích*. 1. vydání, Brno: Doplněk, 2002. 106 s. ISBN 80-7239-119-4
- [8] PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6
- [9] PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Teorie-praxe-výzkum*. Praha: ISV, 2001. 199 s. ISBN 80-85866-72-2
- [10] ŘÍČAN, P. *S Rómy budeme žít, jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. 203 s. ISBN 80-7178-250-5
- [11] ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9
- [12] ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. 203 s. ISBN 80-7178-285-8
- [13] ŽANTOVSKÝ, P. a kol. *Česká xenofobie*. Praha: Votobia, 1998. 180 s. ISBN 80-7220-044-5
- [14] *Policista v multikulturním prostředí- informační manuál policie*, Bc. Budilová L.,

Mgr. Hirt a kol. za spolupráce MVČR a Člověka v tísni

Internetové stránky:

Český statistický úřad. *Cizinci na území české republiky* [online]. Aktualizováno 31.3.2006.

Dostupné na:

<http://www.mvcr.cz/statistiky/migrace/060331/dzlin.html>

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Soužití s osobou nebo rodinou jiného etnika.....	35
Graf č. 2: Reakce rodičů z pohledu dětí.....	35
Graf č. 3: Reakce rodičů v případě, že by si jejich dítě přivedlo osobu jiného etnika.....	36
Graf č. 4: Postoje mládeže k učitelům jiné rasy.....	37
Graf č. 5: Představa mládeže příslušníka jiné rasy jako svého životního partner.....	38
Graf č. 6: Menší sympatie některých ras.....	39
Graf č. 7: Vnímání mládeže kulturní pestrosti naší země.....	40
Graf č. 8: Jaký pocit vyvolává v mládeži usmívající se Vietnámec.....	41
Graf č. 9: Názor mládeže na přistěhovalce z Balkánu.....	43
Graf č. 10: Výhrady vůči některým rasám či etnikům.....	44
Graf č. 11: Zájem mládeže o hodiny multikulturní výchovy.....	45

SEZNAM TABULEK

1. Bydliště respondentů podle počtu obyvatel.....	34
2. Soužití s osobou či rodinou jiného etnika.....	34
3. Reakce rodičů v případě přistěhování jiného etnika.....	35
4. Reakce rodičů v případě, že by si jejich dítě přivedlo kamaráda jiného etnika.....	36
5. Postoje mládeže k učitelů jiné rasy.....	37
6. Představa mládeže jako životního partnera jiné rasy či etnika.....	38
7. Jsou kladné charakterové vlastnosti u všech ras rozloženy stejně?.....	39
8. Jsou vám některé rasy či etnika méně sympatické?.....	39
9. Jak vnímá mládež kulturní pestrost naší země.....	40
10. Jaký pocit vyvolává v mládeži usmívající se Vietnámec.....	40
11. Postoje mládeže k mezinárodní kuchyni.....	41
12. Co soudí mládež o charakteru Romů.....	42
13. Co pokládá mládež za příčinu horších sociálních podmínek Romů.....	42
14. Názor mládeže na přistěhovalce z Balkánu.....	43
15. Postoj, zda je inteligence posuzována u všech ras rovnocenně.....	44
16. Výhrady mládeže vůči některé rase či etniku.....	44
17. Zájem mládeže o hodiny multikulturní výchovy.....	45

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

1. Uved'te název školy/oboru.....
2. Pohlaví
a) chlapec
b) dívka
3. Pocházíte z obce (města)
a) do 5 tis. obyvatel
b) do 10 tis. obyvatel
c) nad 10 tis. obyvatel
4. Žije ve vašem blízké okolí rodina či osoby jiného etnika (např. Vietnamci, Rómové apod.?)
a) ne
b) ano (které etnikum?).....
5. Vadilo by zřejmě vašim rodičům, kdyby se do vašeho sousedství přistěhovala rodina jiné rasy či etnika?
a) ano
b) ne
c) nevím
6. Myslíte si, že učitel jiného etnika či rasy je stejně kvalitní jako učitel „bílé“ rasy?
a) ano, nezáleží na rase či etniku
b) je méně kvalitní, pochází z jiné kultury
c) není stejně kvalitní jako učitel „bílé“ rasy
7. Dokážete si představit jako svého životního partnera příslušníka (ci) jiné rasy či etnika?
a) spíše ano
b) nevím
c) spíše ne
d) rozhodně ne

8. Jak by pravděpodobně reagovali vaši rodiče, kdyby jste si domů převedl(a) kamaráda(ku) např. Roma(ku), Vietnamce(ku)?

- a) nevadilo by jim to
- b) vadilo by jim to, ale smířili by se s tím
- c) vadilo by jim to a pro příště by mi to zakázali

9. Myslíte si, že jsou kladné charakterové vlastnosti rozloženy u všech ras stejně?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

10. Jsou vám příslušníci některé rasy méně sympatičtí?

- a) ne
- b) ano (které?).....

11. Jak vnímáte kulturní pestrost naší země?

- a) je to přirozený jev stěhování národů za lepším životem, máme možnost poznat jiné kultury
- b) můžeme ztratit jistotu, že někam patříme a že je pro náš národ něco charakteristické
- c) mám obavy, že přistěhovalci přináší problémy, bílá rasa může zaniknout

12. Jaký pocit ve vás vyvolává usmívající se Vietnamec v situaci, kdy si navzájem nerozumíte?

- a) nerozumí mi a ještě se mi vysmívá
- b) hloupě se směje
- d) je v rozpacích

13. Pokud máte možnost, ochutnáváte rád(a) jídla z mezinárodní kuchyně?

- a) ano, rád(a) poznávám nové chutě
- b) zůstávám věrný(á) české kuchyni

14. Co soudíte o charakteru Romů?

- a) jsou charakterově podobní „bílým“
- b) jsou si charakterově navzájem podobní
- c) záleží na konkrétním člověku

15. Co pokládáte za příčinu horších sociálních podmínek většiny Romů?

- a) jsou líní a nechce se jim pracovat
- b) málokterý zaměstnavatel je ochoten je z rasových důvodů zaměstnat

16. Jaký je váš názor na přistěhovalce z Balkánu (Rumuni, Bulhaři, bývalá Jugoslávie atd.)?

- a) chápu je, že svoji zemi opustili z důvodu války nebo bídy
- b) jsou zdrojem kriminality a prostituce
- c) nesetkala jsem se s nimi, ale raději bych se jim vyhnul(a)

17. Myslíte si, že je inteligence u všech ras posuzována rovnocenně? (např. že černoch může být stejně inteligentní jako běloch?)

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

18. Máte výhrady vůči některé rase, etniku?

- a) ne, všechny vnímám stejně
- b) ano (vůči které?).....

19. Uvítali byste hodiny multikulturní výchovy, kde by vám bylo umožněno více poznat kulturu, zvyky a náboženství jiných etnik?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

